Akansel YALÇINKAYA

NÂDİR BİR KİTABIN PEŞİNDE: *"ALİ MANSUR KİMDİR?"* VE NÂDİRATININ KISA HİKAYESİ

2019 yılında Rıfat Bali ve Murat Koraltürk ile ortaklaşa yayına hazırladığımız *Kurum ve Sektör Tarihi, İş İnsanı ve Yönetici Hatırat, Biyografi ve Otobiyografi Kitapları Bibliyografyası (1932-2018)* adlı eser için tarama yaparken büyük-küçük, tanınmış-az tanınmış birçok iş insanının hayat hikâyelerini derleyip toparlamıştım. Kitap çıktıktan bir müddet sonra sanırım Rıfat Bali'nin bir başka kitabını veya yazısını okurken dipnotta *Ali Mansur Kimdir?* adlı bir kitaba rastlayınca hem üzüldüm hem de kendi kendime kızdım. Ve tabii, hemen kitabı ve bahse konu kişisi Ali Mansur'u araştırmaya başladım. İşte bu yazıda, Ali Mansur'un hayat hikayesini anlatan oldukça nadir –sadece 200 adet basılmış– *Ali Mansur Kimdir?* adlı kitaba birkaç yıl aradıktan sonra gecikmeli ulaşabilmemin hikayesini anlatmaya çalışacağım.



Ali Mansur Kimdir? Kitabı

Kitaptan haberdar olduktan sonra, hemen ilk iş tahmin edileceği üzere arama motoruna ismini yazmak oldu. Ve fakat Ali Mansur gibi oldukça jenerik bir isme ilişkin sağlıklı bir bilgiye sahip olamayacağıma ilişkin de açık bir endişem vardı. Neyse ki,

Dünya Gazetesi'nde *Tevfik Güngör* imzalı ve 28 Aralık 2010 tarihli "Ali Mansur (Ege Kimya-Arçelik)"[1] adlı yazıda hem Ali Mansur'dan hem de bahse konu nadir kitabından bahis vardı. Yazıyı okuyunca Tevfik Güngör müstearıyla yazan *Güngör Uras*'ın Ali Mansur'un kitabını okuduğu ve bu vesileyle de bu yazıyı kaleme aldığı anlaşılıyordu. Dahası, Ali Mansur'un bugün de halen faaliyet gösteren Ege Kimya şirketinin kurucusu olmasının yanında Koç grubunun amiral gemisi Arçelik'in ilk profesyonel genel müdürü olduğunu da öğrenmiş oldum. Bunların yanında benim için en önemlisi ise, kitaba ulaşabilmenin neden bu kadar zor olduğunu ve kitabın da neden bu denli nadir olma sebebinin yazıda yer alıyor oluşu idi. Buna göre, yazıda belirtildiği üzere kitap sadece 200 adet basıldığından temini çok zor idi ve Tevfik Güngör böylesi bir hayat hikayesinin öğrenilmesi gerektiğini düşünerek yaygınlaştırılması temennisini de eklemekte idi.

Bu bilgiyi edindikten sonra alışılageldiği üzere hemen *Nadirkitap*'ta *Ali Mansur Kimdir?*'i aramaya başladım. Tarih bilgisine ulaşamamakla birlikte, şu ana kadar üç adet *Ali Mansur Kimdir?* kitabının site üzerinden el değiştirdiğini anlamış oldum. Buna göre söz konusu bu üç kitap, *Altın Sahaf* tarafından 150 liraya[2], *Arşiv Sahaf* tarafından 200 liraya[3] ve ithaflı ve imzalı bir baskısı ise *Lavena Sahaf* tarafından 250 liraya[4] satılmıştı. Hemen üç sahaf arkadaşla da iletişime geçerek ellerinde başka bir nüshasının olup olmadığını sormama karşın tamamından olumsuz cevap aldım. Bunun yanında, site üzerindeki satış kayıtlarından da kitaba ilişkin epey bilgi edinmek mümkün oldu. Buna göre kitap 2010 yılında basılmıştı. 120 sayfa olup 20x25 boyutlarındaydı. Kitabın, yazarının kendi yayını olduğunu ve en önemlisi hazırlayan kaydında kişi olarak *Ali Mansur bin Necmeddin* adının bulunduğunu öğrenmiş oldum. Acaba bu Ali Mansur bin Necmeddin benim aradığım *Ege Kimya*'nın kurucusu olan Ali Mansur mu idi? Yoksa hiçbir ilgisi bulunmuyor muydu? Bütün bu sorulara cevap bulabilmem için biraz daha zaman geçmesi ve kitabın kendisine ulaşmam gerekiyordu.

Ali Mansur ile ilgili biraz daha matbuat kazısı yapınca, Güngör Uras'ın biri kendi ismiyle *Milliyet*'te[5] diğeri ise *Tevfik Güngör* müstearıyla *Dünya*'da[6] Ali Mansur'un 2015 yılındaki vefatından sonra iki yazı daha kaleme aldığını öğrenmiş oldum. 13 Nisan 2015 tarihli *Dünya*'daki yazısında Ali Mansur'un İstanbul'un ilk kuşak sanayicilerinden ve ilk kuşak profesyonel yöneticilerden biri olduğunu belirtmiş; insan olarak, aile babası olarak, yönetici ve girişimci olarak başarılarının farklılığını izleme şansının olduğunu da eklemiştir. *Milliyet*'teki yazısına ise "Başarı İçin Yetki Değil Yetkinlik Önemlidir" başlığını koymuş ve Ali Mansur'un Arçelik'te birlikte çalıştığı Ege Cansen'den naklettiği bir anısı ile Cansen'in başarı için yetki değil de yetkinliğin daha önemli olduğunu Mansur'dan öğrendiğini belirtmektedir.

1 Tevfik Güngör, Ali Mansur (Ege Kimya-Arçelik), *Dünya Gazetesi*, 28 Aralık 2010.
2 https://www.nadirkitap.com/ali-mansur-kimdir-kitap10323925.html
3 https://www.nadirkitap.com/ali-mansur-kimdir-kitap19214598.html
4 https://www.nadirkitap.com/ali-mansur-kimdir-ithafli-imzali-kitap14108110.html
5 Güngör Uras, Ali Mansur, *Milliyet Gazetesi*, 14 Nisan 2015.
6 Tevfik Güngör, Ali Mansur (Ege Kimya-Arçelik), *Dünya Gazetesi*, 13 Nisan 2015.



ACI KAYBIMIZ

Merhum Mehmet Necmettin Mansur ve merhume Adele Dizengoff Mansur'un oğlu,
Dr. Fatma Mansur Coşar'ın kardeşi, İlona-Jak Komfilt, Smadar-Mario Komfilt'in enişteleri,
Nuyan-Metin Mansur, Lale-Cem Mansur, Serra-Murat Soysal'ın babaları,
Selim Sunguroğlu, Ayla ve Eren Ali Mansur, Sinan ve Kaan Soysal'ın dedeleri,
merhume Jacqueline Mansur'un eşi,

ALİ M. MANSUR'u
(1924-2015)

kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz.

Cenazesi **13 Nisan 2015 Pazartesi günü İstanbul Bebek Camli'nde**
kılınacak öğle namazını müteakiben
Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilecektir.

AİLESİ

Arzu edenlerin çelenk yerine Türk Eğitim Vakfı'na bağış yapmaları rica olunur.

Ali Mansur
Vefat İlanı

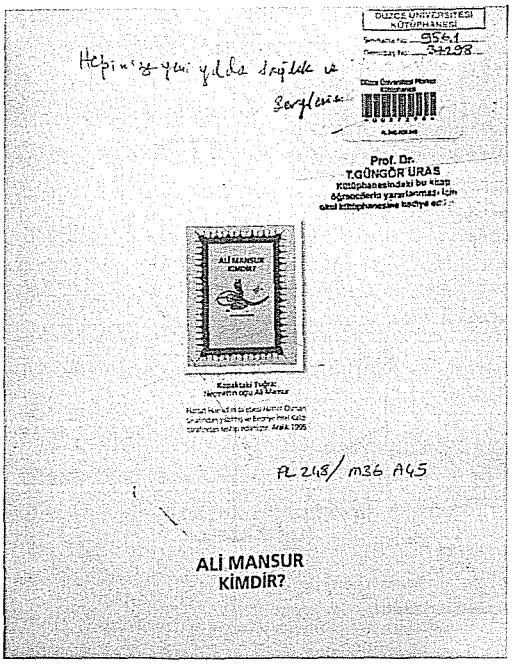
Bu yazıları okuduğum sırada *Ali Mansur Kimdir?*'in bir başka kopyasının *Moda Müzayede* tarafından satışa çıkarıldığını bilmiyordum. Dahası, ben de bunu çok kısa bir süre sonra öğrenebildim. Zira 200 nüshadan üçü dışındaki bir başkasının yani dördüncü bir *Ali Mansur Kimdir?*'in 7 Temmuz 2019 tarihli müzayede listesinde[7] olduğunu gördüğümde yine her zamanki gibi Moda Müzayede'deki Cumhur Bey'den sorduğumda çoktan satılmış olduğunu ve başka bir nüsha olmadığını üzülerek öğrendim.

Son çare olarak aklıma başka bir vesileyle tanışmış olduğum ve Güngör Uras'ın *Milliyet*'teki yazısında sözü geçen Ege Cansen Beyefendi'ye sormak geldi. Kendisi Ali Mansur'un kurucusu olduğu ve halen faaliyette bulunan Ege Kimya ile iletişime geçerek onlara sorabileceğimi belirtince öyle de yaptım. Fakat olumsuz cevap alabileceğimi hiç düşünmemiştim. Ali Mansur'un ölümünden sonra oğlu *Metin Mansur* tarafından yönetildiğini kendilerine ulaştığımda öğrendiğim *Ege Kimya*'ya talebimi ilettiğimde Metin Bey'in asistanı tarafından Ege Kimya'nın arşivinde bulunan üç kitabın ofisin taşınması sırasında kaybolduğu ve kendilerinde de hiçbir nüshasının bulunmadığı bilgisini edindim.[8]

Ege Kimya'dan da ümidini kestikten sonra, 2023 yılının başlarında kitabın varlığından artık gerçekten şüphe duymaya başladığım bir dönemde, kitaba sahip olmaktan ziyada acaba herhangi bir kütüphaneden erişebilir miyim diye düşünmeye başlamıştım. Önce işe derleme kütüphanelerinin kataloglarını tarayarak başladım

7 https://www.modamuzayede.com/urun/1434756/kitap-120-sayfa-ali-mansur-kimdir-2010

8 Ayşe Ünsalan ile 11 Ocak 2023 tarihli e-posta yazışması.



İthaf ve Bağış Bilgisinin Bulunduğu İç Kapak

ama bir sonuç alamadım. *Kültür ve Turizm Bakanlığı*'na bağlı il ve ilçe halk kütüphanelerinden de benzer şekilde sonuç alamayınca son çare olarak üniversite kütüphanelerinin kataloglarını ihtiva eden *Ulusal Toplu Katalog* ile dünyadaki önemli kütüphanelerinin kataloglarını derleyen *Worldcat*'te şansımı denemeye karar verdim. Ve sonunda kitabın fiziki haline halen ulaşamasam da biri Düzce Üniversitesi Merkez Kütüphanesi diğeri ise Stanford Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmak üzere *Ali Mansur Kimdir?*'in iki kopyasının var olduğu bilgisini elde ettim. Nasıl olmuştu da böylesi bir kitabın bir nüshası Stanford Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir diğeri ise Düzce Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde kendine yer bulmuştu. Stanford Üniversitesi Kütüphanesi'nde HC491.5.M367 M36 2020 yer numarasında bulunan kopyanın[9] basım yeri bilgisi yer almazken satın alma yoluyla mı yoksa bağış olarak mı kataloğa girdiği bilgisi bulunmamakla birlikte, kitabın kütüphanenin deposunda bulunduğu ve bu sebeple de sık kullanılan bir kitap olmadığı da anlaşılmaktaydı.

Düzce Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunan nüsha için en azından Türkiyeli okuyucu için daha ulaşılabilir nitelikteydi. Zira Kütüphanelerarası Ödünç Sistemi (ILL) ile ödünç alınabildiğinden bu yolla 2023 yılının başlarında uzun bir arayıştan sonra kitaba ulaşabilmem mümkün oldu. Bu sayede hem benim için efsane mertebesine erişmiş ve varlığından şüphe etmeye başladığım bir kitaba ulaşabilmem mümkün olmuş hem de 200 nüshadan biri olan ve PL 248/.M36 A45 2010 yer numarasında bulunan kitabın Düzce Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne uzanan öyküsünü de öğrenebilmiş oldum. Kapağında göz alıcı bir tuğra bulunan kitabın iç kapağında el yazısı ile Ali Mansur'dan Güngör Uras'a ithafen "Hepinize yeni yılda sağlık ve iyi şanslar. Sevgilerimle." şeklinde imzalanmış olup; kitabın daha önce yazılarına yer verdiğim Güngör Uras'a ait olduğu ve yine iç kapaktaki kaşe baskısı ifadede; "Prof. Dr. T. GÜNGÖR URAS Kütüphanesindeki bu kitap öğrencilerin yararlanması için okul kütüphanesine hediye edilmiştir." şeklindeki bağış bilgisi ile kitabın kendisi tarafından üniversiteye bağışlandığı bilgisine de ulaşmış oldum. Daha sonra, Do-

9 https://searchworks.stanford.edu/view/13651993

ğan Hızlan'ın 21 Haziran 2012 tarihli *Düzce Üniversitesi'nde bir gün*[10] adlı yazısını bulunca, aslen Düzceli olan Güngör Uras ile Hürriyet Sanat Editörü İhsan Yılmaz'ın, Düzce Üniversitesi'ne önemli bir kitap bağışı yaptıklarını öğrenmiş oldum. Benim ödünç alabildiğim kitap da bu bağış sayesinde kütüphaneye gelmiş olmalı...



Mehmet Necmettin Mansur ve Adele Dizengoff Mansur

İç kapaktan kitabın dış kapağındaki tuğranın Hattat Hamid'in talebesi Hattat Osman tarafından yazılmış ve Bedriye İnsel Kaldı tarafından Aralık 1995 tarihinde tezhip edildiği bilgisi yanında tuğranın açılımının "Ali Mansur bin Necmeddin", Ali Mansur bin Necmeddin'in de Ali Mansur'un ta kendisi olduğu; zira 1924 yılında doğan Ali Mansur'un Soyadı Kanunu çıkana değin böyle anıldığı ve "Necmeddin oğlu Ali Mansur" şeklinde bir kimlik taşıdığını öğrenebiliyoruz.

Herhangi bir künye sayfasına sahip olmayan kitabın neden bu denli nadir olduğunun cevabı da yine kitabın 3. sayfasındaki şu ifadede saklıdır:

> "Bu kitap, Kasım 2010'da aile arasında ve yakın dostlarla paylaşmak üzere İstanbul'da 200 adet basılmıştır."

Muhtemelen Düzce Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde yer alan da dahil olmak üzere *Nadirkitap*'ta satılan üç nüsha ile *Moda Müzayede*'de listelenen bir nüsha yanında Stanford Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki bir nüsha da dahil olmak üzere toplam altı nüshanın tamamı söz konusu aile efradı ve yakın arkadaş çevresinden "sızan" kopyalardır.

Kitabın içeriği ise, kendisine ulaşma hikâyesindeki uğraşıyı hak edecek derecede ilgi çekici... Ali Mansur, Osmanlı'nın geç dönemlerinde Yafa Valiliği yapmış Ali Mansur Paşa'nın ortanca oğlu Mehmet Necmettin Mansur'un (1888-1959) oğlu olarak 1924 yılında Yafa'da doğmuştur. Ali Mansur'un ablası da ODTÜ öğretim üyesi ve yazar Fatma Mansur Coşar'dır ve esere göre o da Ali Mansur'dan iki yıl önce Yafa'da doğmuştur. Ali Mansur'un anne tarafı ise Rusya'dan İsrail'in liman şehri Yafa'ya göç etmiş Yahudi bir aile olan "Dizengoff Ailesi"ne mensup Adele Dizengoff'tur. Rus Yahudisi Adele Dizengoff ile Osmanlı tebaası Mehmet Necmettin Mansur'un yolu 1917 yılında Filistin'de kesişmiş ve Ali Mansur'un anılarında ifade ettiği çift kimlikli[11] (s. 27) durum ortaya çıkmıştır. Babasının Beyrut, Tel Aviv, Kudüs ve İstanbul arasındaki

10 Doğan Hızlan, Düzce Üniversitesi'nde bir gün, *Hürriyet Gazetesi*, 21 Haziran 2012.

11 Ali Mansur, *Ali Mansur Kimdir?*, İstanbul: Kendi Yayını, 2010, s. 27.

ticaret hayatı sebebiyle çocukluğu ve ilk gençliği bu şehirler arasında mekik dokuyarak geçen Ali Mansur, lise eğitimine de American University of Beirut'a bağlı International College'da devam etmiştir.

Eserin Giriş bölümünde Ali Mansur, kitabın sebebi-i telifini şöyle açıklamakta:[12]

> "Bu kitap ne bir otobiyografi ne de bir aile öyküsüdür. Sadece çocuklarımın 'Madem ki gençlik yıllarında ilginç ve sıradışı bir hayat yaşadın, bunları bir yazıda toplayıver, bundan sonraki aile üyelerine yadigâr olsun' demeleri üzerine derlenmiştir."

Dahası yine aynı bölümde, kitabın ilginç isminin öyküsüne de yer vermiştir:

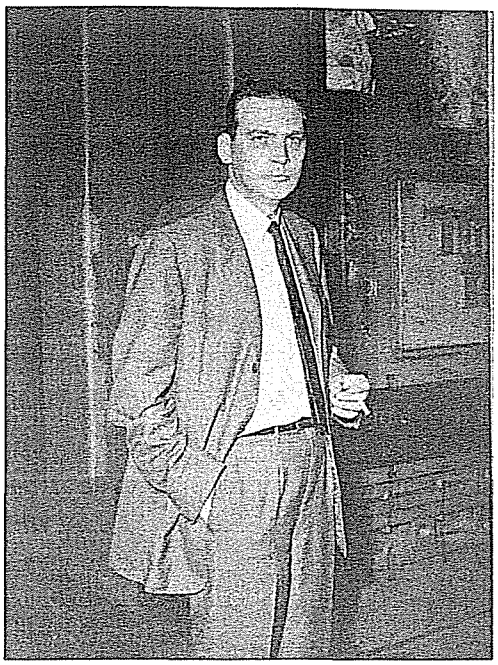
> "Yaşadıklarımı anlattığım bu kitap için bir isim de buldum: 'Ali Mansur Kimdir?' Bu başlık aslında bana ait değil. 1965'te Arçelik'e genel müdür tayin edildiğim zaman, gazetenin biri benim hakkımda 'Ali Mansur Kimdir?' başlığıyla bir yazı yazmıştı; bazı dostlarım da bu yazıyı çok beğenmişlerdi ve sonrasında ne zaman görüşsek 'Ali Mansur Kimdir?' diye bana takılırlardı."

Bu açıklama, kitabın ismine ilişkin merakımızı da gidermektedir. Gerçekten de kitap okunduğunda, Ali Mansur'un kendisinin de belirttiği gibi Türk, Musevi, Müslüman vb. şeklinde kimliklerinin bir arada olduğu karmaşık kimliğine yakından tanık olma ve Ali Mansur'u tanıma fırsatı elde etmekteyiz.

İş yaşamına lise dönemi sonrası oldukça erken bir yaşta başlayan Mansur, ilk olarak aylık altı lira maaşla Barclay's Bank'ta stajyer memur olarak başlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Ortadoğu'da sıkışıp kalan ailesi ile birlikte Ali Mansur'un da hem savaş tehlikesi hem de geçim derdi ve kıtlıkla mücadele ettiği bu dönem, anılarına yansımıştır. II. Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra 21 yaşında Türkiye'ye Adana üzerinden giren Mansur ve ailesi, burada da geçim sıkıntısı ile karşılaşınca genç Ali Mansur bu kez Mersin'e geçmiş, buradaki Türk tüccarların İngilizce muhaberatını yaparak kısa süreli de olsa geçim imkânı bulmuştur. Anılarda, yine aynı yıllarda Mansur'un daha sonra yıllarını vereceği kimya sektörü ile tanıştığını görüyoruz. Babasının da daha önce çalıştığı Imperial Chemical Industries (ICI) şirketinin Londra'daki merkezine iş için başvuran Mansur'a ICI Levant Tel Aviv veya ICI İstanbul şubelerinden birinde çalışabileceği belirtilince, askerlik sorunu nedeniyle İstanbul'u tercih etmiş ve ömrünün sonuna değin yaşayacağı bu şehre yerleşmiştir. Askerlik dönüşü yine Imperial Chemical Industries (ICI) İstanbul şubesinde çalışmaya devam eden Mansur, burada kariyer basamaklarını hızla tırmanıp terfi alırken; daha sonra hayatında önemli rol oynayacak eşi Jaklin Sigala ve Ege Kimya'yı beraber kurdukları Erdoğan Beri gibi kimselerle de tanışacaktır. ICI İstanbul'un Türkiye mümessili Kenan Şeşbeş'in emekliliği dolayısıyla yerine kendisinin geçeceğini bekleyen Ali Mansur'un şirket merkezinden kendi ifadesiyle 'Henry Daston diye aptal bir İngiliz' (s. 75) gönderilince ayrılarak Ege Kimya'nın kuruluşu için çalışmaya başlamıştır.

12 Mansur, *Age.*, s. 3.

ICI İstanbul'dan ayrıldıktan sonra daha önce iş ilişkisi kurduğu İzmirli iş adamı Alber Benmayor ile birlikte iş yapmaya başlayan Ali Mansur, ICI İstanbul'dan arkadaşı Erdoğan Beri ve onun arkadaşı Şemsi Orhun'u da yanına alarak kendisi maaşlı memur ve hissedar olmak üzere 1955 yılında Ege Kimya Limited Şirketi'ni kurmuşlardır.[13] 1959 yılına değin Ege Kimya'da oldukça yoğun bir çalışma dönemi geçiren Ali Mansur, bu tarihten sonra kimya sektöründeki gelişmelerin kendisini profesyonel yöneticiliğe sevk ettiğini belirtmekte ve Ford Vakfı'nın desteğiyle profesyonel yönetici yetiştirmek amacıyla kurulan Türk Sevk ve İdare Derneği ile birlikte çalışarak yöneticilik becerilerini geliştirmiştir. Ardından ilkin 1961 yılında İtalyan kimya şirketi Montecatini'nin İstanbul genel müdürü olmuş; Arçelik'in kurucu genel müdürü Lütfü Doruk'un ayrılmasından sonra da 1 Ocak 1965 tarihinde de Arçelik genel müdürü olarak görev almıştır.



Ali Mansur Arçelik'te (1965)

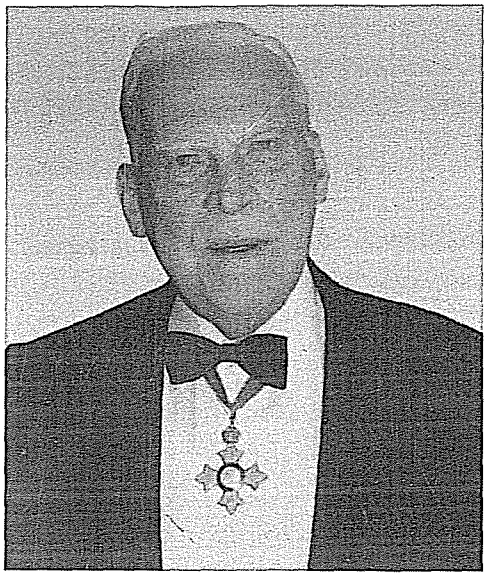
Ali Mansur'un Arçelik yılları ve Koç grubu tecrübesi özellikle Türkiye'de profesyonel yöneticilik ve aile şirketlerini yönetimi konusunda oldukça önemli tanıklıklar içermektedir. Kendisinin anılarında belirttiği gibi Ford Vakfı ve Türk Sevk ve İdare Derneği gibi bazı aktörler, her ne kadar profesyonel yöneticiliği yerleştirmeye çalışsa da bunun öyle kolay olmayacağına Ali Mansur Arçelik'te bizzat şahitlik etmiştir. Örneğin Arçelik'te genel müdür olarak işbaşı yaptığı dönem ile ilgili olarak şöyle demektedir:[14]

> "... patron yönetiminden profesyonel yöneticiliğe geçişi patronlar fevkalade kötü yönetti. İşbaşı yapmadan önce ne fabrikayı gezdirip bir parça tanımama fırsat verdiler ne de emrime girecek üst seviye yöneticilerini benimle tanıştırmak istediler. ... 1 Ocak 1965 günü, bin küsur memur ve işçiyi istihdam eden, o zamanın ölçüleriyle son derece büyük olan bu şirkete beni paraşütle indirdiler."

Şirket içerisinde yapmak istediği yeniliklere de mukavemet edildiğini ve sürekli 'Biz bunu böyle yapıyoruz.' cümlesiyle karşılaştığını belirtmektedir. Ali Mansur anı-

13 Mansur, *Age.*, s. 79.

14 Mansur, *Age.*, s. 89-90.



Ali Mansur (2010)

larında, Arçelik'ten ayrılmasında da bu profesyonel olmayan iş ilişkilerinin rol oynadığını açık bir biçimde ifade etmekte ve beş senelik bir mukavelesi olmasına karşın üçüncü senenin sonunda rahatsız olmaya başladığını; genel bayi olan Burla ve Beko arasındaki, Koç ile Baba Burla arasındaki kavgaların ortasında iş yapamayarak ayrıldığını vurgulamaktadır.

Arçelik'ten ayrıldıktan sonra kendisine gelen *Türk Hava Yolları* ve *Mensucat Santral* genel müdürlüğü tekliflerini reddederek Ege Kimya'ya geri dönüş yapan Ali Mansur, Türkiye'nin 1970'li ve 1980'li yıllardaki çalkantılı ekonomik ve politik atmosferinde çalışma hayatına devam etmiş ve birçok sivil toplum kuruluşunda görev alarak arkasında önemli anılar bırakarak 2015 yılında vefat etmiştir. Kurucusu olduğu Ege Kimya şirketinin başında bulunan *Metin Mansur*'dan başka ünlü orkestra şefi *Cem Mansur* adında bir oğlu daha olan Ali Mansur'un *Serra Mansur* adında bir çocuğu daha bulunmaktadır.

Yazıya son verirken merhum Güngör Uras'ın dileğini tekrarlayarak böylesi önemli deneyimlerin daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması gerektiğini ve belki de kadirşinas bir yayıncının çıkıp (belki de Ege Kimya sponsorluğunda) kitabı tekrar basabileceğini ümit edelim... Son bir not ise sahaf dostlara: Bu yazıdan sonra aile ve arkadaş çevresinden 'sızacak' ilk kitaba talip olduğumu ve bunun gerçekleşebilmesi için ise fiyatlandırmada biraz insaflı olursanız müteşekkir olacağımı belirtirim.